

Стварање човека у Пост 2, 7

Предмет: Старозаветна теологија

доц. др Ненад Божовић

Београд, 16.12.2020.

Литература

- Р. Кубат, *Основе старосавезне антропологије*, Београд/Нови Сад, 44-51.
- Н. Божовић, *Књига постања 2, 4б – 3, 24 у светлу академске литературе*, докторска дисертација, ПБФ 2018, 292-323. (одељак Тумачење Пост 2, 7)

Структура

1. Пост 2, 7 – текстуално-критичка разматрања
2. Глагол стварања *yaṣar*
3. *Deus faber?*
4. „Прах земаљски“
5. „Дух животни“
6. „Душа жива“
7. Отачка тумачења

Пост 2, 7

- וַיִּצְרֹף יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת תַּיִם וַיִּהְיֶה הָאָדָם לְנֶפֶשׁ תַּיָּה:
• LXX: καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν.
• „И створи (wayyṣier, ἔπλασεν) Господ Бог човека од праха земаљског (afar min-ha-adamah) и дуну му у нос дух животни (nišmat hayyim) и поста човек душа жива (nefeš hayya)“
• Пост 2, 7 - locus classicus старозаветне антропологије

Пост 2, 7 у ширем контексту Пост 2

- Пост 2, 5 – „док још не беше“ – сушно стање земље без кише и човека који наводњава земљу
- Пост 2, 6 – само облак паре натапа земљу
- Сушно стање без вегетације је добар увод у стварање човека чиме се показује да човек постаје живо биће тек кроз Божије делање. Стварањем живота у „пустињском хаосу“ наглашава „моћ“ Творца

Однос стварања човека у Пост 1 и Пост 2

- Слика Творца у Пост 2 је изразито антропоморфна: Бог „сади“ врт, „хода“ у врту итд (за разлику од узвишене представе у Пост 1 у којој Бог само каже реч и све се збуде)
- Различит распоред стварања у односу на Пост 1 – тамо је човек на „врху стварања“, док је у Пост 2 човек у „центру круга“
- Пост 2 – изразито антропоцентричан текст
- Пост 8-15 – садња Едена – човек није препуштен сушној земљи него му је дат привилегован врт – брига Творца за своје створење

Глагол стварања - *yaṣar*

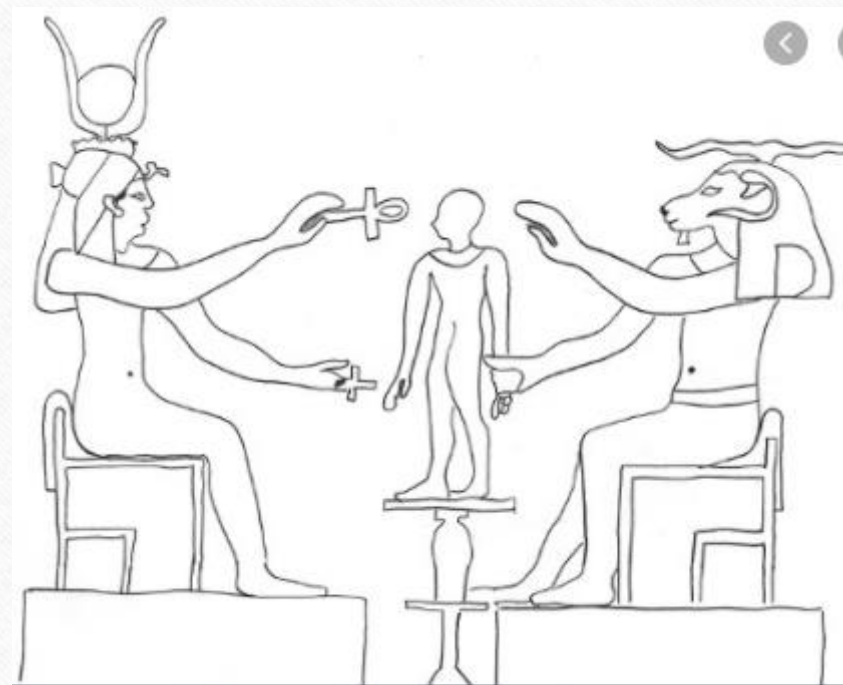
- Пост 2 користи другачији глагол за стварање човека у односу на Пост 1
- Пост 1 користи гл. *barah* (бара) и гл. *'asah* (аса) док Пост 2 користи глагол *yaṣar* (јацар)
- Основно значење семитског корена *yṣr* јесте „градити“, „обликовати“, а облици овог корена појављују се у СЗ укупно 70 пута.
- Укупно 20 пута *jṣr* се појављује као партицип што се најбоље преводи као грнчар, вајар (*yoṣer*)
- LXX се глагол најчешће преводио: πλάσσω, а партицип као κεραμεύς

Deus faber – Бог као „грнчар“

- Основно значење корена *jṣr* односи се на означавање различитих рукодељних активности, пре свега за рад грнчара.
- На 42 од 63 места на којима се употребљава глагол *yaṣar* субјекат је Бог, док објекат може да буде различит: Бог ствара (гради) људе, животиње, копно, брда, сунце и зиму, светлост.
- Слика вајара-скултора као уметника који утискује свој стваралачки акт (замисао) у земљу пренесена на метафизички план

Пост 2, 7 у светлу старооријенталних митова - СЛИЧНОСТИ

- Египат: Хнум прави човека на грнчарском точку и даје му „анкх“ (симбол живота) – слика десно
- Месопотамија: богиња земља (Мајка) по имену Мами или у другим митовима божанство Енки (Еа) узима парче глине и ваја га у човека
- Постоје, дакле, сличности, али и бројне разлике

Пост 2, 7 у светлу старооријенталних митова - разлике

- Ефектност слике грнчара учинила је да ова представа продре у сликовити религиозни говор. Сам корен *jšr* био је мост између две сфере значења: са једне стране представљао је људску рукодељну делатност, а са друге стране божанску стваралачку активност.
- Писац Пост 2 „чисти“ предање од митолошких наслага – избегава употребу термина глина, као и глагол који најчешће стоји уз вајање глине и зато користи гл. јацар и као материјал не наводи чак ни земљу него прах земаљски (од којег не може да се ваја) – указује да човек јесте настао од земље „уметничким“ и креативним актом Божијим, али не на толико „пластичан“ начин како описују други митови
- употреба корена *jšr* у СЗ је врло ретка у контексту свакодневице и када се користи *увек је повезана са извесном теолошком рефлексijом по којој или сам грнчар представља метафору божанског ствараоца или сама грнчарија представља метафору божанске творевине.*

„Сасуд лончарски“

- Иса 64: „Али сада, Господе, ти си наш отац; ми смо кало, а ти си наш лончар, и сви смо дјело руку твојих.“
- Иса 45, 9: „Тешко оном ко се свађа с творцем својим; цријеп с другим цреповима нека се свађа; али хоће ли као рећи лончару својему: шта радиш? за твој посао нема руку.“
- Иса 29: „Наопаке мисли ваше нијесу ли као као лончарски? Говори ли дјело за онога који га је начинио: није ме начинио? и лонац говори ли за онога који га је начинио: не разумије?“
- Вољи Божијој се треба повиновати: као што се грнчарски суд не може окренути против свог грнчара, тако ни човек не мож против Бога

„Сасуд лончарски“

- Пс 2: „Ударићеш их гвозденом палицом; разбићеш их као лончарски суд.“ - ломљење грнчарских посуда била би метафора за суд над Израиљем.

„Прах земаљски“

- Писац циљано употребљава израз „прах земаљски“ за материју од које је створен човек да би показао трошност човекове природе
- Пост 3, 19: „Са знојем лица својега јешћеш хљеб, докле се не вратиш у земљу од које си узет; јер си прах, и у прах ћеш се вратити.“
- Јов 10, 8-10: „Твоје су ме руке створиле и начиниле, и ти ме отсвуда потиреш. Опомени се да си ме као од кала начинио, и опет ћеш ме у прах обратити.“
- Пс 90, 3: „Ти повраћаш човјека у трухлеж, и говориш: вратите се синови људски!“

„Дух животни“

- Јахве-Елохим удахњује „удах живући“ односно „дах животни“ (נְשִׁמָה - *nišmat*) од им. נְשָׁמָה (*nešamah*) што значи удах, животност и човек постаје נֶפֶשׁ הַיָּיָה (*nefeš hayyah*).
- примање духа животног указује на „непосредност“ између Творца и створења – лицем к лицу
- Поистовећење живота и даха је честа у антици: док год човек дише, он живи, чим испусти дах, више није жив.

„Дух животни“

- Јов 33, 4: „Дух Божји створио ме је, и дах Свемогућега дао ми је живот“
- Пс 146, 4: „Изиђе из њега дух, и врати се у земљу своју: тај дан пропадно све помисли његове.
- Пс 103: „Одвратиш лице своје, жалосте се; узмеш им дух, гину, и у прах свој повраћају се. Пошљеш дух свој, постају, и понављаш лице земљи.“

„Дух животни“ и „душа жива“

- „удах животни“ се не односи на неки посебан део човека, већ на принцип животности, виталности, а израз нефеш хаја – живо биће показује човека у свој својој свеукупности (телесној, душевној и духовној)
- И животиње су нефеш хаја – жива бића, али само је човек нефеш хаја који је икона (слика) Бога
- Душа жива“ (*nefeš haayah*) подразумева човека као психофизичко биће.

Отачка тумачења

- неки оци примећују прекид хронолошког приповедања у односу Пост 1 и Пост 2-3. Св. Јефрем се пита зашто се након приповедања о седмом дану и завршетка извештај о стварању у Пост 1, Мојсије у Пост 2 враћа скоро на почетак приче. Одговор на ово питање је по њему да Мојсије жели да у Пост 2 допуни први извештај који је је уопштен, а да Пост 2 иде у детаље (Ephrem the Syrian, *Commentary on Genesis 2.2.1-2.3.1*, in: A. Louth/T.C. Oden (ppp), ACCS I, Illinois 2001, 49)
- бл. Августин: Мојсије се враћа на претходне догађаје које је намерно оставио непоменути. Augustine, *Christian Instruction 2.36.52*, у: A. Louth/T.C. Oden (ppp), ACCS I, Downers Grove/Illinois 2001, 54

Отачка тумачења

- Теодорит Кирски примећује антропоморфизам у Пост 2, 7 и покушава да га растумачи; када чујемо да Бог „сопственим рукама“ узима прах земаљски како би створио човека за њега то значи да је Бог имао посебан интерес за човека и да „лично“ преузима стварање; Претходне ствари су створене речју која је била команда и која се испунила, а овде Бог лично посвећује пажњу стварању човека (Theodoret of Cyr, *Compendium of Heretical Myths*, у: A. Louth/T.C. Oden (прр), ACCS I, Downers Grove/Illinois 2001, 52)
- Свети Григорије Богослов каже да је човек најсложеније и најразноврсније биће и да је Бог створио тело „узевши земљин прах“, односно није земљи заповедио да га произведе и произрасте него га је лично саздао

Отачка тумачења

- Св. Јован Златоусти примећује антропоморфизам у Пост 2, 9: Бог „сади“ врт у Едену на истоку и каже да то не би требало да дословно схватимо, јер то не приличи Богу него да разумемо да је Бог заповедио да израсте врт као што је већ познато у Пост 1 (Chrysostom, *Homilies on Genesis 13.13*, у: A. Louth/T.C. Oden (прр), ACCS I, Downers Grove/Illinois 2001, 54)
- Слично тумачење заступа и свети Теофило Антиохијски (Theophilus of Antioch, *Theophilus to Autolycus XXV*, in: Ph. Schaff (прр), Ante-Nicene Fathers, Christian Classics Ethereal Library, vol. II, Michigan 1885, 103.)

Отачка тумачења

- Свети Григорије Ниски примећује разлику између стварања човека и животиња по томе што се за животиње каже само да их Бог створио, а за човека се описује како га је створио Он додаје да стварање од „праха земаљског“ показује да је човек истовремено и величанствен и ништаван, по својој природи је ништа, а по својој части (да је слика Бога) он је величанствен (Gregory of Nyssa, *On the Origin of Man*, у: A. Louth/T.C. Oden (ppp), ACCS I, Downers Grove/Illinois 2001, 51-52)

Отачка тумачења

- Материја од које је створен човек, према блаженом Августину није зла и он расправљајући се са манихејцима тврди да нема ништа лоше у томе што је створен по његовим речима од „блата“, јер да је остао послушан Богу, онда то његово тело не би било подложно трулежности.
Augustine, Two Books on Genesis Against the Manicheans 2.7.8, у: А. Louth/Т.С. Oden (прр), ACCS I, Downers Grove/Illinois 2001, 50.

Отачка тумачења

- Златоусти сматра да израз „душа жива“ у 2, 7 означава „животни принцип“ односно „виталност“ човека: удахњивање даха пренело је створењу направљеном од земље силу живота. „Душа жива“ за њега је активна душа, која има удове тела за примену своје активности и који се покоравају њеној вољи. Chrysostom, *Homilies on Genesis 12.15*, ACCS I, 50.

Отачка тумачења

- Тертулијан повезује стварање у 2, 7 са Јер 1 5. Он сматра да када се сваки човек рађа да нас то Бог обликује у утроби и удахњује дах као што је то чинио у почетку. Tertullian, *On the Soul*, у: A, Louth/T.C. Oden (прр), ACCS I, 52.
- Пс 139, 13: „Јер си ти створио што је у мени, саставио си ме у утроби матере моје.“

Отачка тумачења - резиме

- С Богом човек је господар творевине (Пост 1, 28) и нешто мањи од Елохима (Пс 8, 5), а без Бога само прах земаљски – грумен земље (Пост 3, 19).